

Asia: Lausuntopyyntö Ponteman tuulivoimahankkeen osayleiskaavan valmisteluaineistosta sekä YVA-selostuksesta

Utajärven kunta
kirjaamo@utajarvi.fi

Lausunto

1 Johdanto

Tuulipuisto Pontema Oy suunnittelee 35–51 voimalan tuulivoimapuistoa Utajärvelle Pontemajärven ympäristöön. Voimaloiden kokonaiskorkeus on 300 m ja hankealueen pinta-ala on n. 7840 ha. Sähkönsiirto tullaan toteuttamaan suunniteltuun Pyhänselkä-Pahkavaaran 400 kV:n voimajohtoon.

2 Lausunto

Pyydettyä lausuntonaan Luonnonvarakeskus esittää seuraavan.

Lausunnossaan Luke keskittyy Metsästyslaissa (28.6.1993/615) 5 § (13.7.2018/555) lueteltuihin riistalajeihin.

Hankkeessa tehty metsäpeuraselvitys on puutteellinen. Hankealue sijaitsee keskeisellä metsäpeura-alueella. Hankealueen soilta ja Pontemajärven ympäriltä on pantapeura-aineistoa. Alueella ja sen ympäristössä sijaitsevat suoerämaat ovat metsäpeurakannan kasvualueita, mm. Jerusaleminsuu, Sarvisuo, Potkusuo seutu, Tolkansuo sekä Karhusuo ovat Luken seurannan perusteella erinomaista kesäelinympäristöä metsäpeuroille. Ponteman hankealueen läheisyydestä itäpuolelta on myös todennettu pantapeuran vasontapaikka.

Suunnitellun tuulipuiston eteläpuolella sijaitsee (2,7 km) Sarvisuo-Jerusaleminsuon Natura-alue, joka on tärkeä metsäpeuran kesälaidunalue. Luke huomauttaa, että metsäpeuralle tärkeiden suo- ja metsävaltaisten Natura2000 -alueiden ja tuulivoiman väliin tulisi jättää n. 5 km suojavyöhyke (ks. Skarin ym. 2018). Suo- ja metsävaltaisten Natura2000 alueiden sisälle tai läheisyyteen on vältettävä rakentamista teitä, sähkölinjoja tai muita infraa, koska ne heikentävät ko. alueen luontoarvoja erityisesti metsäpeuran näkökulmasta. Mitä enemmän alueella tai sen välittömässä läheisyydessä (5 km) säteellä on erilaisia lineaari- tai muita rakenteita, sitä enemmän luonnontilainen alue ja sen laatu metsäpeuran elinympäristönä heikkenee (esim. Wittmer ym. 2007, Whittington ym. 2011 ja anon. raportti 2022).

On tärkeää huomioida myös se, että metsäpeuran levinneisyysalueella Natura-alueiden suojeluperusteisiin on tulossa tarkennuksia metsäpeuran osalta (Uusi päivitetty aineisto on odottamassa käsittelyä Lajitieto.fi tietokannassa: Julkaisematon Natura2000 alueiden päivitys – metsäpeura, (Lajitieto.fi)).

Selostuksen mukaan merkittävin metsäpeuroihin ja suurpetoihin kohdistuva häirintävaikutus, mikäli niitä alueella liikkuisi, tapahtuu todennäköisesti tuulipuistojen rakentamisvaiheessa. Tällöin melu ja alueelle kohdistuva liikenne karkottaisivat todennäköisesti vaatimet rakennettavien voimaloiden lähialueelta. Luke huomauttaa, että alueella liikkuu metsäpeuroja.

Selostuksessa tulisi siten perusteellisemmin käsitellä sekä rakentamisajan että toimintavaiheen vaikutuksia alueella ja sen läheisyydessä liikkuviin metsäpeuroihin, niiden lisääntymiseen ja kevät- ja syysvaellusaikaiseen käyttäytymiseen.

Selostuksen mukaan hankealueella havaittiin useita riekkopareja, useita teeren soidinalueita, kolme merkittäväksi arvioitua metson soidinpaikkaa ja harvalukuisena pyitä. Metson soittimet on arvioitu merkittäväksi, kun kukkoja on havaittu vähintään kolme ja alue on tulkittu biotoopilta soveltuvaksi pysyväille soittimelle. Lähimmät teeren soittimet sijaitsevat 250 m etäisyydellä voimaloista ja lähimmät pysyvät metson soittimet sijaitsevat 500 m etäisyydellä voimaloista. Merkittäväksi arvioitujen soittimien lisäksi alueella havaittiin yksittäisiä soivia kukkoja.

Metsäkanalintuihin kohdistuvista vaikutuksista Luke huomauttaa, että törmäysriskin lisäksi metsäkanalinnut saattavat välttää tuulivoimalaa ympäröivää aluetta tai käyttää sitä vähemmän lisääntymisaikana (soidinajan lisäksi myös poikasten kasvatukseen liittyvä habitaatinvalinta) lajista riippuen n. 500–600 m säteellä ja metson tapauksessa jopa yli 1000 m säteellä (mm. Coppes et al. 2020A). Saksassa, Ruotsissa ja Itävallassa tehdyssä tutkimuksessa ei ollut mitään viitteitä siitä, että metsot tottuisivat tuulivoimaan edes 8 vuoden aikana (Coppes et al. 2020B). Täten tuulivoimaloiden vaikutus metsäkanalintuihin ei välttämättä ulotu vain rakentamisen ajalle ja alueelle. Luke näkee, että 500 m etäisyys voimaloiden ja soidinten välissä on olemassa olevan kirjallisuuden perusteella riittämätön. Mahdollisten vaikutusten lieventämiseksi tulisi esim. tornien rakenteissa käyttää huomioratkaisuja. Lisäksi on syytä ajoittaa rakentamistoimet lisääntymisajan ulkopuolelle. Soidinselvitysten tulokset ovat tärkeitä ja ne tulee ottaa paremmin huomioon voimaloiden sijoittelussa.

Luke näkee puutteena, että hankealueen metsäkanalintuja on kartoitettu vain yhtenä vuonna. Useampana peräkkäisenä vuonna tehty soidinpaikkaselvitys antaisi paremman kuvan alueen merkityksestä kanalinnuille, kuin yksittäisenä keväänä tehty selvitys, sillä soidinten esiintyminen riippuu tällä syklisellä lajiryhmällä mm. alueen sen hetkisistä kanalin tukannoista. Myös soidinten havaittavuus vaihtelee vuodesta toiseen esimerkiksi kevään edistymisestä ja sääoloista riippuen. Yhden vuoden aineisto on altis satunnaisvaihtelulle ja siten lisää epävarmuutta.

Tällöin tulosten tulkinnassa ja johtopäätöksissä on syytä olla varovainen. Luke huomauttaa tässä yhteydessä myös, että mikäli soittimilla havaittujen metsokukkojen määrää käytetään mahdollisten haittavaikutusten suuruuden arvioinnissa, tulee käsitellä soittimen kukkojen lukumäärän epävarmuutta. Kaikki kukot eivät välttämättä ole kartoitushetkinä soidin keskuksessa, vaikka ne siellä keskimäärin viihtyvät kiivaimpaan soidinaikaan. Metsäkanalintujen kartoituksien osalta on hyvä tiedostaa, että metsäkanalinnut pesivät myös tavallisessa talousmetsässä. Karkea selvitys pelkästään potentiaalisista ympäristöistä ei välttämättä kuvaa alueen metsäkanalintukantaa tarpeeksi.

Selostuksessa rakentamisen aikaiset vaikutukset arvioidaan linnustolle lieviksi kaikissa vaihtoehdoissa. Toiminnan aikaiset vaikutukset metsoon arvioidaan korkeintaan kohtalaisiksi.

Selostuksessa kerrotaan, että tulee ottaa huomioon se, että metsäkanalintujen kannanvaihtelua tapahtuu huomattavasti myös luonnostaan ja muustakin ihmistoiminnasta kuten metsätaloudesta ja metsästyksestä johtuen. Luke huomauttaa, että vaikutusten arvioinnissa on tarkoitus arvioida hankkeen sekä mahdollisten muiden tekijöiden yhteisvaikutuksia lajeille ja niiden luonnollisille kannanvaihteluille.

Hankealueella sijaitsevalla Pontemanjärvellä pesii suojellisesti huomionarvoisia vesi- ja rantalintuja. Lajistoon mahdollisesti kohdistuvia vaikutuksia ei selostuksessa esitetä.

Hankealueelta on tehty suurpedoista hankkeen luontoselvitysten yhteydessä jälkihavaintoja sekä sudesta että ahmasta. Selostuksessa kerrotaan, että Tassu-järjestelmään talletetut susihavainnot painottuvat alueen länsiosiin ja pääosin alueen länsipuolelle, joten todennäköisesti alfaparin pesäpaikka ja mahdolliset vaihtopesät sijaitsevat tutkimusalueen ulkopuolella. Lisäksi kerrotaan, että hankealueelta ei suurpetoselvityksessä löytynyt sudelle sopivia lisääntymis- ja levähdyspaikkoja. Luke huomauttaa, että Tassu-järjestelmään kertyy havaintoja sieltä missä ihmiset liikkuvat. Siten havaintojen kertyminen tietyltä alueelta tai niiden puuttuminen toiselta ei kerro siitä, missä sijaitsee alfaparin pesäpaikka tai mahdolliset vaihtopesät. Lisäksi on syytä huomioida, että suden vaatimukset varsinaiselle pesälle ovat pienet ja sudelle sopivia pesäpaikkoja voi löytyä monenlaisilta alueilta.

Selostuksessa todetaan, että hankealue ei sijaitse susireviirin keskeisillä alueilla ja siten hankkeen vaikutus ja yhteisvaikutus muiden tunnettujen hankkeiden kanssa jää vähäiseksi. Suurpetojen osalta Luke huomauttaa, että tehdyt selvitykset mahdollistavat vain karkean arvion ko. lajien esiintymisestä alueella. Alueen merkitystä näiden lajien lisääntymis- ja levähdysalueina, ei voida tehtyjen selvitysten avulla määrittää eikä siten voida myöskään tehdä johtopäätöstä siitä, että sijoittuuko hankealue susien kannalta keskeiselle alueelle. Luke huomauttaa myös, että ydinreviiri voi sijoittua susireviirien sisällä hyvin monimuotoisesti. Suden ydinreviiri ei määräydy reviirin laitojen mukaan vaan reviirin ydin osat (suden eniten käyttämät alueet ja todennäköisimmät lisääntymiseen liittyvät alueet) saattavat sijoittua myös määriteltujen reviirien rajojen tuntumaan. Hankealue sijoittuu suden 2023 kanta-arvion mukaan reviirin rajoihin nähden keskeisemmin kuin mitä selostuksessa todetaan.

Selostuksessa todetaan, että on todennäköistä, että rakentamistoimien jälkeen eläimet tottuvat niiden elinympäristöön rakennettuihin tuulivoimaloihin, ja palaavat hankealueella sijaitseville elinalueilleen. Hankkeen vaikutuksia suurpetoihin ei saatavilla olevan tiedon perusteella arvioida erityisen merkittäviksi ainakaan lisääntymis- ja levähdyspaikkojen kannalta. Luke näkee, että vaikutusten arvioinneissa tehdyt johtopäätökset perustuvat yksittäisiin havaintoihin ja pohdintaan. Päättelyketjun aineistoa, menetelmää ja analyysiä ei selostuksessa esitetä. Luke näkee, että hirvieläimistä tai muista nisäkkäistä tehdyt johtopäätökset ovat lähinnä laadullista pohdintaa, jolle ei ole esittä riittäviä perusteita esitettyjen johtopäätösten tueksi. Siksi Luke huomauttaa, että vaikutusten osalta tehdyt johtopäätökset sisältävät riskin virhearvioinneille erityisesti pitkällä aikavälillä.

Selostuksessa todetaan, että Nuanjoki on saukon kannalta merkittävä vesistö ja saukkoselvityksen mukaan lajin lisääntymis- ja levähdyspaikka.

Lähimmät suunnitellut voimalanpaikat (voimalat 26 ja 27 kaikissa hankevaihtoehdoissa) sijoittuisivat 500 m päähän Nuanjoen alueesta, joten suoria haittavaikutuksia saukolle ei selostuksen mukaan rakentamisesta aiheudu. Mikäli Nuanjoen yli rakennetaan, tulee saukko huomioida sillan tai rummun rakenteissa ja rakentamisen ei tule kohdistua saukon lisääntymis- ja levähdyspaikkojen läheisyyteen.

Voimaloiden etäisyys toisistaan on n. 1 km. Selostuksessa kerrotaan, että hankealueen sisällä ja ympäröivillä alueilla on metsäistä asumatonta aluetta, joten eläimillä on mahdollisuus liikkua alueelta toiselle ja hankealueen läpi, vaikka ne välttäisivätkin tuulivoimaloita niiden aiheuttaman häiriön vuoksi. Tässä on syytä huomioida se, että tuulivoimaloiden väliin jäävä alue saattaa olla kokonaisuudessaan häiriöaluetta, mikäli voimaloiden ja tuulivoima-alueiden väliin jäävä alue ei ole herkkien lajien häiriöetäisyyden osalta riittävä.

Luke näkee hankkeen yhteisvaikutuksen arvioinnin puutteellisenä. Hankkeen läheisyydessä on suunnitteilla enemmän tuulivoimaa, kuin mitä selostuksessa annetaan ymmärtää. Esimerkiksi Tornikankaan 44 voimalan tuulivoimahanke, joka on laajuudeltaan 6675 ha, sijaitsee n. 2 km etäisyydellä Ponteman hankkeesta. Hanketta ei kuitenkaan mainita tässä YVA-selostuksessa ollenkaan. Yhteisvaikutusten arvioinnissa Tornikankaan hanke ja kaikki muut ympäristöön sijaitsevat hankkeet tulisi huomioida mm. mahdollisten metsäpeuravaikutusten osalta.

Luke huomauttaa, että tuulivoiman vaikutuksista eläinlajistoomme on toistaiseksi vain vähän tietoa. On tärkeää tiedostaa, että vaikutusten mitta saattaa poiketa näistä selostuksessa tehdyistä arvioista, mikäli tuulivoiman vaikutukset ja mm. useiden alueella olevien tuulivoimapuistojen yhteisvaikutukset lajeille laajassa mittakaavassa osoittautuvat merkittävämmäksi.

Tuulivoiman vaikutuksia metsästykseseen olisi ollut syytä myös arvioida huolellisesti. Metsästystä tuulivoima-alueilla saattaa rajoittaa mm. riski vahingoittaa toisen omaisuutta (tuulivoimaloiden lavat) ja siihen liittyvät korvausvelvollisuudet. Ruotsissa ja Norjassa tehtyjen alustavien kyselytutkimusten ja saalistilastojen perusteella tuulivoimalla saattaa olla negatiivisia vaikutuksia metsästykseseen ja ammuttujen hirvien määrään tuulivoima-alueilla (Zimmermann ym. 2023).

3 Lausunnon tiivistelmä

Hankealueella voi esiintyä kaikkia neljää suurpetoa ja metsäpeuraa. Hankealueelta on pantapeurahavaintoja ja alue sijoittuu Kemilän susilauman reviirille. Metsäpeuran elinoloja vastaavissa olosuhteissa tehdyissä porotutkimuksissa on tuulivoimalla havaittu negatiivinen vaikutus erityisesti porojen lisääntymisaikana, jolloin rakennusaikaisen ja operatiivisen vaiheen vaikutus saattoi ulottua useiden kilometrien päähän. Metsäkanalintujen osalta tuulivoimaloiden vaikutus ei välttämättä ulotu vain rakentamisen ajalle ja alueelle. Luke näkee, että 250–500 m etäisyys voimaloiden ja soidinten välissä on olemassa olevan kirjallisuuden perusteella riittämätön. Selostuksessa hankkeen vaikutukset riistaeläimille arvioidaan pääasiassa vähäisiksi. Lisäksi arvioidaan lajien sopeutuvan tuulivoimaan rakennusvaiheen jälkeen.

Luke näkee, että selostuksessa ei esitetä riittäviä perusteluja tehtyjen johtopäätösten tueksi. Siksi Luke huomauttaa, että vaikutusten osalta johtopäätökset sisältävät riskin virhearvioinneille erityisesti pitkällä aikavälillä. Tuulivoiman vaikutuksista eläinlajistoomme on toistaiseksi vain vähän tietoa. Vaikutusten mitta saattaakin siten poiketa tästä selostuksessa annetusta arviosta, mikäli tuulivoiman vaikutukset ja mm. useiden alueella olevien tuulivoimapuistojen yhteisvaikutukset lajeille laajassa mittakaavassa osoittautuvat merkittävämmäksi.

Sirpa Thessler

Johtaja, Luonnonvarat

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 02.02.2024 klo 15:38:41.

Lausunnon valmistelija(t):
Saara Kattainen

Liitteet:

Tiedoksi: